

SOLIQ IMTIYOZLARI VA BANDLIKNI RASMIYLASHTIRISH – KAMBAG‘AL OILALARNI TADBIRKORLIKKA O‘TKAZISHNING RAG‘BATLANTIRUVCHI OMILI

Dilmurodov Xurshidbek Bahodir o‘g‘li

Marketing va menejment kafedrası

Buxoro davlat universiteti

Annotatsiya. *Tezida kambag‘al oilalar a‘zolarini rasmiy bandlik va tadbirkorlikka jalb etishga qaratilgan soliq imtiyozlari, ish beruvchilarni rag‘batlantirish vositalari hamda 2026-yildan joriy etilgan ijtimoiy to‘lovlarni rasmiy bandlik bilan bog‘lash tartibi tahlil qilingan. Imtiyozlarni bosqichma-bosqich qisqartirish, soddalashtirilgan rejim va ish o‘rnini saqlashga bog‘langan rag‘batlar bo‘yicha takliflar asoslangan.*

Kalit so‘zlar: *soliq imtiyozlari, ijtimoiy soliq, norasmiy bandlik, kambag‘allik tuzog‘i, ijtimoiy reestr.*

Kambag‘allikni qisqartirishning barqarorligi oilalarning ijtimoiy yordamdan rasmiy daromadga o‘tishi bilan belgilanadi. O‘zbekistonda bu o‘tish norasmiy bandlikning yuqoriligi sababli murakkablashadi: 2025-yilning birinchi yarmida 14,6 mln band aholining 8 mln nafari (55 foiz) rasmiy, 4,8 mln nafari (33 foiz) norasmiy sektorda band bo‘lgan, 1,8 mln nafari (12 foiz) esa mehnat migratsiyasida bo‘lgan [2]. Norasmiy daromad ijtimoiy yordam uchun daromadni baholashni qiyinlashtiradi, oilani esa ijtimoiy sug‘urta va kreditdan mahrum qiladi. Shu bois davlat siyosatida soliq imtiyozlari bandlikni rasmiylashtirishning asosiy rag‘batlantiruvchi vositasiga aylanmoqda.

Birinchi yo‘nalish – ish beruvchilarni rag‘batlantirish. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 12.06.2023-yildagi PF-93-son Farmoni bilan «20

000 tadbirkor – 500 000 malakali mutaxassis» dasturi doirasida 51 va undan ortiq ish oʻrni yaratib, ijtimoiy himoya reyestridagi shaxslarni ishga olgan tadbirkorlarga ijtimoiy soliqni 50 foizga kamaytirish, bunday xodimlar uchun jismoniy shaxslardan olinadigan daromad soligʻini qaytarish nazarda tutilgan [1]. Imtiyozlar koʻlami yaratilgan ish oʻrinlariga bogʻlangan: 51–100 ta ish oʻrni uchun mol-mulk va yer soligʻidan 50 foiz, 101–200 tasi uchun 75 foiz, 200 dan ortigʻi uchun 100 foiz ozod qilish hamda 3, 6 va 12 oylik soliq toʻlovini kechiktirish belgilangan [1]. Ikkinchi yoʻnalish – kambagʻal oila aʼzosining oʻzi uchun ragʻbat: 01.01.2025-yildan kambagʻal oilalar reyestridagi, eng kam ish haqining kamida 1,5 baravari miqdorida daromad oluvchi shaxslar uchun ijtimoiy soliq 3 yil davomida 1 foiz qilib belgilangan, ishga joylashgandan keyin bolalar nafaqasi yana 6 oy saqlab qolinadi [3].

Uchinchi yoʻnalish – oʻzini oʻzi band qilishni roʻyxatdan oʻtkazish. Davlat soliq qoʻmitasi maʼlumotlariga koʻra, roʻyxatdagi oʻzini oʻzi band qilgan shaxslar soni 01.07.2024-yildagi 3,5 mln nafardan 01.01.2025-yilda 4,4 mln va 01.07.2025-yilda 5,5 mln nafarga yetgan [4]. Toʻrtinchi yoʻnalish – moliyaviy yordam shaklining oʻzgarishi: 14.02.2025-yilda imzolangan Prezident qaroriga koʻra subsidiyalar foizsiz kreditlar bilan almashtirilib, kambagʻal oila aʼzolariga asbob-uskuna uchun 18,75 mln soʻmgacha, hunarmandlarga ishga olingan har bir ishsiz uchun 3,75 mln soʻmgacha kredit ajratiladi [5]. Nihoyat, PF-258-son Farmon (26.12.2025) asosida 01.02.2026-yildan «kambagʻal oila» toifasiga nafaqa va moddiy yordam 6 oyga tayinlanib, mehnatga layoqatli aʼzolar rasmiy band boʻlgan taqdirdagina davom ettiriladi, daromadi eng kam isteʼmol xarajatlarining 1,0–1,5 baravari oraligʻidagi oilalarga esa toʻlovlar 75 yoki 50 foiz miqdorida beriladi [6]. 2026-yilning birinchi yarmida 546 ming norasmiy band shaxsning faoliyati rasmiylashtirilgani [7] ushbu vositalarning birgalikdagi taʼsirini koʻrsatadi.

1-jadval. Kambag'al oilalar bandligini rasmiylashtirishni rag'batlantirish vositalari

Vosita	Mazmuni	Manba
Ish beruvchiga imtiyoz	Ijtimoiy soliq –50%, daromad solig'ini qaytarish, mol-mulk va yer solig'i imtiyozi	PF-93, 12.06.2023 [1]
Xodim uchun imtiyoz	Ijtimoiy soliq 3 yil davomida 1% (daromad $\geq$ 1,5 EKIH)	01.01.2025-yildan [3]
Foizsiz kredit	Asbob-uskunaga 18,75 mln so'mgacha	14.02.2025 qarori [5]
Shartli to'lov	6 oy; davom ettirish rasmiy bandlikka bog'liq	PF-258, 01.02.2026 [6]

Manba: [1; 3; 5; 6] asosida muallif tomonidan tuzilgan. EKIH – eng kam ish haqi.

Tahlil ushbu tizimning ikki zaif nuqtasini ko'rsatadi. Birinchisi – «kambag'allik tuzog'i» xavfi: 2026-yilda eng kam iste'mol xarajatlari kishi boshiga oyiga 715 ming so'mni tashkil etadi [6]; oila a'zosi boshiga daromad uning 1,5 baravaridan oshganda yordam butunlay to'xtaydi, 1,0 va 1,25 baravar chegaralarida esa to'lov keskin kamayadi. Natijada qo'shimcha daromadning sezilarli qismi yo'qotilgan nafaqa hisobiga «soliqqa tortiladi», ya'ni samarali chekli soliq stavkasi yuqori bo'ladi va oila daromadini yashirishga yoki norasmiy qolishga undaladi. Ikkinchisi – ish beruvchiga beriladigan imtiyozlar ish o'rnining saqlanib qolish muddatiga bog'lanmagan, bu esa xodimni rasmiy ishga olib, imtiyoz olingandan keyin bo'shatish ehtimolini saqlab qoladi.

Fikrimizcha, quyidagi choralar maqsadga muvofiq: birinchidan, ijtimoiy to'lovlarni chegara nuqtalarida keskin to'xtatish o'rniga ularni daromad

o'sishiga mutanosib ravishda bosqichma-bosqich kamaytirish (masalan, qo'shimcha rasmiy daromadning faqat bir qismiga teng miqdorda qisqartirish) va ishga joylashgandan keyingi 6 oylik saqlash muddatini barcha to'lovlarga tatbiq etish; ikkinchidan, reyestrda chiqayotgan shaxslar uchun yagona soddalashtirilgan rejim – ro'yxatdan o'tish, 1 foizli ijtimoiy soliq va o'zini o'zi band qilish maqomini bitta raqamli arizada birlashtirish; uchinchidan, PF-93 bo'yicha ijtimoiy soliq va daromad solig'i imtiyozlarini xodim kamida 12 oy uzluksiz ishlagan taqdirda to'liq taqdim etish, muddatidan oldin bo'shatilganda esa imtiyozni qaytarish mexanizmini joriy etish; to'rtinchidan, foizsiz kreditni olgan oilalar loyihasining rasmiy ro'yxatdan o'tganligini kreditni qaytarish muddatini uzaytirish yoki qisman kechib yuborish sharti sifatida belgilash. Ushbu takliflar soliq imtiyozlarini bir martalik qo'llab-quvvatlashdan bandlikni barqaror rasmiylashtirish omiliga aylantirib, kambag'al oilalarning tadbirkorlikka o'tishini rag'batlantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 12.06.2023-yildagi PF-93-son «Kambag'allikni qisqartirishda tadbirkorlik subyektlari bilan o'zaro manfaatli hamkorlik o'rnatishga qaratilgan chora-tadbirlar to'g'risida»gi Farmoni. – <https://lex.uz/docs/-6493069>
2. Kun.uz, 19.08.2025 (rasmiy mehnat bozori ma'lumotlari). – <https://kun.uz/en/news/2025/08/19/unemployment-rate-in-uzbekistan-falls-to-51-in-h1-2025>
3. Anhor.uz: kam ta'minlangan oilalar uchun nafaqa va ijtimoiy yordam tartibi. – <https://anhor.uz/uzl/news/kam-ta-minlangan-oilalar-uchun-nafaqa-va-ijtimoiy-yordamning/>; Kun.uz, 24.09.2024. – <https://kun.uz/en/news/2024/09/24/uzbekistan-plans-to-lift-500000-people-out-of-poverty-by-year-end>

4. Kun.uz, 22.07.2025 (Soliq qo‘mitasi ma’lumotlari). –
<https://kun.uz/en/news/2025/07/22/self-employment-continues-to-rise-in-uzbekistan-reaching-55-million>; Kun.uz, 16.01.2025. –
<https://beta.kun.uz/en/news/2025/01/16/self-employed-population-in-uzbekistan-reaches-44-million-with-a-765-increase-in-2024>
5. Spot.uz, 18.02.2025 (Prezidentning 14.02.2025-yildagi qarori sharhi). – <https://www.spot.uz/oz/2025/02/18/poverty-enterprise/>; Kun.uz, 19.02.2025. – <https://kun.uz/en/news/2025/02/19/low-income-families-to-receive-interest-free-loans-for-entrepreneurship>
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 26.12.2025-yildagi PF-258-son Farmoni; Vazirlar Mahkamasining 29.01.2026-yildagi 35-son qarori. – <https://lex.uz/uz/acts/-8027513>; Spot.uz, 27.12.2025. – <https://www.spot.uz/oz/2025/12/27/social-protection/>; Spot.uz, 05.03.2026. – <https://www.spot.uz/oz/2026/03/05/minimal-consumption-costs/>
7. Kun.uz, 25.08.2026 (2026-yil I yarim yillik yakunlari). – <https://kun.uz/en/news/2026/08/25/uzbekistans-unemployment-rate-falls-to-45-in-first-half-of-2026>

